

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ З АКТУАЛЬНОЇ ТЕМИ

У сучасних умовах в Україні досить широко вживаються в законодавстві і використовуються на практиці такі похідні (обмежені) речові права, як право господарського відання і право оперативного управління майном, що характеризуються, на відміну від права власності, існуванням певних обмежень як із боку закону, так і власника (уповноваженого ним органу) у здійсненні окремих правомочностей. Якщо зміст зазначених похідних прав і їхнє здійснення суб'єктами господарювання знайшли своє закріплення у Господарському кодексі України (далі – ГК України), то цього не можна сказати про аналогічні права інших осіб, зокрема бюджетних установ та організацій, навіть у тому разі, коли законодавець наділяє деякі з них цими правами у відповідних нормативно-правових актах, що визначають правовий статус зазначених установ та організацій. Стаття 329 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), яка встановлює, що юридична особа публічного права набуває право власності на майно, передане їй у власність, та на майно набуте нею у власність на підставах, не заборонених законом, не відповідає реаліям і має бути виключена. У вітчизняних нормативно-правових актах відсутній єдиний чіткий підхід до визначення кола суб'єктів, за якими майно може закріплюватися: а) на праві господарського відання; б) на праві оперативного управління. Вважаємо за доцільне внести зміни до ЦК України, закріпивши у ньому положення щодо права господарського відання і права оперативного управління, для чого доповнити його відповідними статтями. Необхідно також виключити з абзацу 2 ч. 2 ст. 77 ГК України слова “комерційне”, “комерційному”, оскільки державні унітарні підприємства діють як державні комерційні підприємства або казенні підприємства (ч. 9 ст. 73 ГК України). Якщо перші є суб'єктами підприємницької діяльності (ч. 1 ст. 74 ГК України), то другі такими суб'єктами не визнаються, оскільки здійснюють господарську діяльність відповідно до виробничих завдань органу, до сфери управління якого вони входять (ч. 1 ст. 77 ГК України); повернути в ГК України ст. 138 і доповнити кодекс ст. 138¹ такого змісту: “Майно, що не увійшло до статутного капіталу господарського товариства у процесі приватизації, але перебуває на його балансі, закріплюється за господарським товариством на праві оперативного використання майна або на умовах договору зберігання з державним органом приватизації”; у нормативно-правових актах, що визначають правове становище центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та установ, які фінансуються з державного і місцевих бюджетів, при встановленні правового режиму їхнього майна зазначати, що за такими суб'єктами майно закріплюється виключно на праві опера-

www.pravo.ua.com.ua

тивного управління (Валентин Щербина “Право господарського відання і право оперативного управління: поняття, зміст та сфера застосування в Україні”).

Аналіз правових форм передавання прав на результати інтелектуальної діяльності у сфері господарювання свідчить про доцільність удосконалення господарсько-правового регулювання зазначених відносин у частині нормативного визначення правових форм передавання прав інтелектуальної власності у разі внесення цих прав як: вкладу до формування статутного капіталу господарської організації, вкладу до спільної діяльності (простого товариства); використання як предмета застави і подальшого відчуження заставленого майнового права внаслідок звернення стягнення на нього. Тенденцією стає подальше розширення способів і сфер комерціалізації прав інтелектуальної власності, обумовлене об’єктивною потребою у збільшенні частини інноваційно орієнтованих виробників, підвищенні їх конкурентоздатності й адаптивності в сучасних умовах (Ірина Коваль “Правові форми передавання майнових прав інтелектуальної власності у сфері господарювання”).

Повністю система міжнародних кооперативних принципів не знайшла нормативного закріплення в жодному кооперативному законі України. Не всі кооперативні принципи, які містить законодавство України, мають коректне формулювання та набули адекватного змістовного наповнення. Неповне або некоректне відтворення фундаментальних міжнародних принципів у вітчизняних кооперативних законах спотворює природу кооперативів, загрожує їх переродженням, створює про них хибне уявлення, а головне – веде до втрати ними ідентичності та появи організацій, які, не маючи жодного стосунку до кооперативної форми господарювання, називаються кооперативами, що, зі свого боку, дискредитує кооперативи та кооперативну ідею. Міжнародний досвід свідчить, що кооперативи, які створені та діють відповідно до міжнародних кооперативних принципів, сприяють фінансовій і соціальній стабільності національних економік. Існує нагальна потреба відтворити у кооперативному законодавстві України відповідні міжнародні принципи кооперації і на цій основі здійснити його концептуальне оновлення (Валерія Радзивілюк “Ідентичність українських кооперативів у світлі кооперативних принципів”).

Під суб’єктами господарювання державного сектора економіки слід розуміти суб’єктів господарювання, які перебувають під контролем держави через те, що вона прямо або опосередковано володіє часткою у їхньому статутному капіталі (майні) у розмірі, що перевищує 50 %, або іншим чином здійснює еквівалентний ступінь контролю. Вимогою

кращої світової практики, закріпленою, зокрема, у Принципах корпоративного управління Організації економічного співробітництва та розвитку для державних суб'єктів господарювання, є використання такими суб'єктами тих самих організаційно-правових форм, які використовуються й у приватному секторі, тобто корпоративних організаційно-правових форм. Україна зберігає специфічну організаційно-правову форму державного суб'єкта господарювання – державне унітарне підприємство (видами якого є державне комерційне підприємство та казенне підприємство). Прийняття Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління об'єктами державної та комунальної власності” засвідчило фактичну відмову від системної корпоратизації державних унітарних підприємств на користь конструювання “гібриду” унітарної та корпоративної форм. Безперечно, нововведення цього Закону стосуються запровадження принципово важливих і добре апробованих у світовій практиці інструментів корпоративного управління. Утім, існують сумніви у тому, що потенціал цих інструментів буде повною мірою розкритий у межах чужої для них унітарної форми. Нині можна констатувати лише дуже повільні темпи впровадження нововведень Закону, що не дає можливості зробити висновки щодо їхньої результативності. Дія Закону все ж не усуває потреби поступової корпоратизації принаймні найбільш економічно активних державних комерційних підприємств (Валерія Поєдинок “Окремі проблеми правового становища суб'єктів господарювання державного сектора економіки”).

Організаторами торгівлі можуть бути центральні та місцеві органи виконавчої влади, суб'єкти господарювання, які створюють належні умови та можливості для укладення господарсько-торговельних договорів, швидкого встановлення ділових контактів між продавцями та (або) покупцями, реалізації майна (рухомого та (або) нерухомого) по справедливій ціні, розвитку торгівлі загалом. Центральні та місцеві органи виконавчої влади можуть виступати організаторами торгівлі, наприклад, при організації ярмарків (міжнародних, національних, місцевих). Організація торгівлі може бути для суб'єкта господарювання як виключним видом діяльності, так і ні. Основними функціями організаторів торгівлі є: координаційна, регулятивна, стабілізаційна, акумулятивна, оперативна та інформаційна. Більш комплексного нормативно-правового регулювання вимагають питання організації ярмарків, порядку їх проведення, прав та обов'язків суб'єктів господарсько-торговельної діяльності, що беруть участь у ярмарках (Ірина Кравець “Поняття та функції організаторів торгівлі”).

Вітчизняне законодавство передбачає різноманітні заходи відповідальності фізичних та юридичних осіб за протиправні дії у банкрутстві. Для цілісності регулювання інституту відповідальності фізичних та юридичних осіб за їх неправомірні дії у банкрутстві доцільно використовувати термін “особа, що контролює боржника”, яким охоплювати засновників (учасників, акціонерів) боржника, керівника останнього, а також інших осіб, які мають право давати обов’язкові для боржника вказівки чи мають можливість іншим чином визначати його дії. Кримінальна та адміністративна відповідальність, виконуючи здебільшого каральну функцію, не забезпечують належного захисту майнових прав кредиторів неплатоспроможного боржника, у зв’язку з чим важливого значення набуває матеріальна і процесуальна відповідальність осіб, що контролюють боржника, у межах справи про банкрутство. Так, матеріальна відповідальність засновників (учасників, акціонерів) та керівника боржника дає змогу хоча б частково компенсувати майнові втрати кредиторів за рахунок власних коштів осіб, що контролюють боржника, а процесуальна відповідальність у вигляді відсторонення керівника боржника від посади дає можливість усунути від керівництва боржником недобросовісного управлінця, і цим самим підвищити ефективність судових процедур, що застосовуються до неплатоспроможного боржника (Ірина Бутирська “Відповідальність осіб, що контролюють боржника, у справі про банкрутство”).

Вітчизняна модель правового регулювання процедури примусового продажу акцій (*squeeze-out*) на підставі публічної вимоги власника домінуючого контрольного пакету акцій, заснована на британській (європейській) моделі регулювання публічної пропозиції, підлягає доопрацюванню з урахуванням висловлених авторами зауважень та пропозицій до законодавства з метою забезпечення гарантій прав міноритаріїв. Необхідно створити в Україні публічний ринок цінних паперів та публічні компанії, а тоді вже запроваджувати новітні механізми, такі як *squeeze-out* та *sell-out*. Це також вирішило б і проблему справедливої ціни викупу (Олександра Кологойда, Владислав Стафійчук “Процедура примусового продажу акцій (*squeeze-out*): законодавство та практика правозастосування”).

Корпоративні права, так само як ексклюзивні права учасника унітарного підприємства, не можна розглядати як окремий випадок організаційно-установчих повноважень власника. Концепцію організаційно-установчих повноважень власника слід переосмислити як право власника майна одноосібно або спільно з іншими власниками на основі належного йому (їм) майна засновувати господарські організації або

здійснювати господарську діяльність в інших організаційно-правових формах господарювання, не заборонених законом, на свій розсуд визначаючи мету і предмет, структуру утвореного ним суб'єкта господарювання, склад і компетенцію його органів управління, порядок використання майна, інші питання при заснуванні господарської організації. Час, коли реалізуються організаційно-установчі повноваження, прив'язується до моменту прийняття рішення про створення господарської організації, відповідно, організаційно-установчі повноваження можуть розумітись як абсолютне право власника майна створювати суб'єкти господарювання. Після заснування підприємства організаційно-установчі повноваження власника виявляються реалізованими, вичерпаними і виникають корпоративні права (щодо корпоративних підприємств), або ексклюзивні права учасника унітарного підприємства та його організаційно-господарські повноваження (щодо унітарних підприємств та їх майна). При цьому організаційно-установчі повноваження власника є, безумовно, видом організаційно-господарських повноважень (Андрій Смітюх “Щодо співвідношення корпоративних прав, організаційно-господарських повноважень та організаційно-установчих повноважень власника”).

Нефінансовий звіт є видом реалізації корпоративної соціальної відповідальності. Законодавче закріплення складання нефінансового звіту є реалізацією Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі – ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію), а саме положень Директиви 2014/95/ЄС. Суб'єктами складання нефінансового звіту мають бути великі підприємства, які представляють інтерес для суспільства, у яких на дату складання балансу значення такого критерію, як середня кількість працюючих протягом фінансового року, досягає 500 осіб. При цьому це може бути будь-яка господарська організація, а не лише публічні акціонерні товариства. Відсутність положень про нефінансовий звіт у законопроектах про фінансову звітність або ж окремого законопроекту про нефінансовий звіт свідчить про те, що Україна даремно поки що не надає значущості такій формі реалізації корпоративної соціальної відповідальності (підтримка її передбачена низкою статей Угоди про асоціацію, а виконання вимог Директиви 2014/95/ЄС впливає з комплексного аналізу Угоди про асоціацію та директив ЄС). Звіт про управління або нефінансовий звіт повинен містити інформацію, встановлену Директивою 2014/95/ЄС. Якщо підприємство відмовляється писати звіт, воно має вказати причини такої відмови. Особлива увага повинна приділятися соціальній від-

повідальності великих корпорацій та перспективам її посилення, а також змінам їх ідентифікації з урахуванням важливого соціального рівня. Всі ці проблеми викликають необхідність розробки та встановлення Кабінетом Міністрів України Плану дій щодо реалізації корпоративної соціальної відповідальності у спосіб, передбачений у відповідних Планах дій більшості європейських країн. Він дасть змогу створити законодавчу, виконавчу та громадську стратегію впровадження корпоративної соціальної відповідальності в Україні (Ірина Лукач “Законодавче закріплення нефінансового звіту в контексті Угоди про асоціацію”).

*За редакцією
координатора актуальної теми
“Господарське право України: нові виклики
та перспективи розвитку”,
доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри господарського права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Вікторії Резнікової*